אגרא דכלה — תזריע

וידבר י"י אל משה לאמ"ר (ויקרא יב א). באתי להתבונן הנה מה דקשיא לי בכל התורה כולה בכל מקום שנאמר לאמ"ר, הוא לאמר לזולת, והנה אף על פי כן יקשה כיון שנאמר אחר כך (ויקרא יב ב) דבר אל בני ישראל, למה לי לאמר. והנה רז"ל (יומא ד' ע"ב) דרשו מכאן שכל האומר דבר לחבירו הוא בבל יאמר, עד שיאמר לו אמור. והנה יש להתבונן בדבריהם דזה היה נשמע מדבר אל בני ישראל, דאי לאו לאשמועינן הך דינא, למה לי דבר אל בני ישראל, בודאי כל התורה כולה לישראל מורשה קהלת יעקב. ונ"ל דאי לאו הלאמ"ר, הוה אמינא דדבר אל בני ישראל צריך לגופא, כי היכי דלא נימא דנתגלה הדבר למשה בשביל כל ישראל, והתלמידי חכמים שבכל דור יוציאו זה מכללי התורה, כמו שנתגלה למשה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד), ומשה לא גילה כל אלה עד עת בא זמן התלמיד חכם שהוא חלקו בתורה, ויגלה הדבר על ידי משה שהוא בחינת הדעת שבאותו התלמיד חכם, וכמ"ש לעיל בפרשת תשא. והוצרך לומר דבר אל בני ישראל, שיאמר הדבר כעת בפירוש לכל עדת בני ישראל, ואם כן דבר אל בני ישראל צריכא לגופא, על כרחך אשמועינן בתיבת לאמ"ר הדין הנ"ל, נ"ל:

ונ"ל עוד בתיבת לאמ"ר (ויקרא יב א). שהוא מלשון אימר"א המצמצם את הבגד, ואם כן לאמ"ר הכוונה לצמצם, כי בודאי אי אפשר לומר שכל אחד מישראל השיג במצוה טעמה וסודה כהשגת משה מפי הש"י כי לא יוכלו לסבול, ונצטווה משה לצמצם הדיבור באמרו המצוה לישראל, שישיג כל אחד טעם וסוד רק כפי כחו ושכלו ונשמתו, בכדי שלא יתבטלו ממציאותם בהשגת ידם יתר מכחם, כנודע שאפילו המלאכים משרתי עליון מתבטלים ממציאותם בהשגתם יותר מכחם. ובזה יצדק גם כן דבר אל בני ישראל לאמר, שגם הם נצטוו על ככה שהגדול בלמדו להקטן, יצמצם הענין כפי השגת כח הקטן, ודי בזה למשכיל:

אשה כי תזריע וילדה כו' (ויקרא יב ב). הקושיא מפורסמת למה לן הסיפור מהזריעה, דהמצוה הוא רק אלידה, והיה לו לומר אשה כי תלד זכר, ודברי רז"ל (נדה כ"ז ע"ב) ידועים לרבות מחוי שנעשה כעין זרע. ודבריהם דברי אלקים חיים, אבל לפי הפשט לא ידענו, דגם לפי הדרש הוה ליה למימר אשה כי תלד זרע זכר. ונ"ל דהנה צער הריון והלידה וטומאתה נמשך מחטא חוה וזוהמת הנחש כנודע, כי קודם החטא עלו למטה שנים וירדו שבעה כנודע (ב"ר פכ"ב ב'), וכן לעתיד במהרה בימינו יהיה הרה ויולדת יחדיו, כי תופסק זוהמת הנחש וחלאתה, ממילא לא יהיה שום טומאה בלידה. וזה שרמזה התורה אשה כי תזריע ואחר כך וילדה זכר, דהיינו שיהיה המשך זמן בין הזריעה והלידה אז וטמאה וכו', מה שאין כן כשיבוא הזמן שתהיה הזריעה והלידה יחדיו אז לא תטמא, כנ"ל מסברתי והשם הטוב יכפר, ובודאי המצוה לא תתבטל רק תהיה באופן אחר ידוע לאלקינו ית"ש. ואפשר זה רמיזת המדרש (ויק"ר פי"ד ט') וז"ל, לפי שבעולם הזה אשה ילדת בצער, לעתיד לבא מה כתיב (ישעיה סו ז) בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר, עכ"ל. רמז למה שכתבנו והבן:

ויש לרמוז עוד אשה כי תזריע, שיהיה כוונתה רק להזריע זרע על פני האדמה ולא לשום הנאה, מובטחת היא שתלד זכר, וזה מדה כנגד מדה כיון שכוונתה לשם שמים לרבות זרע, ואם כן כוונתה להשפיע נשמות, ולא להיות בחינת מקבל בקבלת הנראה, ואם כן היא בדרגא דדכורא, אזי היא מדה כנגד מדה שתלד זכר משפיע, נ"ל:

ויש לרמוז עוד מה שאמרו רז"ל (עיין עירובין ק' ע"ב) שאשה המקשטת עצמה ומשדלת את בעלה בדברים לפתותו לדבר מצוה, יהיו לה בנים זכרים עוסקים בתורה. וזה ירמוז אשה כי תזריע, כשיהיה פעולת ההזרעה על ידי השתדלות האשה, אזי וילדה זכר כמו שמצינו בלאה אמנו (בראשית ל טז), וכמו שמצינו בנשים הצדקניות במצרים שיצאו מהן צבאות רבות כמו שאמרו רז"ל:

כימי נדת דות"ה (ויקרא יב ב). תרגום אונקלס כיומי ריחו"ק סאובת"ה. הנה סבר ליה תיבת נד"ה, הוא מגזירת נ"ע ונ"ד (בראשית ד יב), היינו שהיא מרוחקת מבעלה ונדה ממנו, אבל תיבת דו"ה מפרש מלשון טומאה, לא ידעתי איך צודק על הלשון. ואפשר מפרש מלשון לבי דו"י (איכה א כב), שפירושו יגון ויללה, שזה בא מצד הקליפה הטמאה הידועה נוק' מסאבא:

וביום השמיני ימול וכו' (ויקרא יב ג). לכאורה אין ענין מצות מילה לכאן, כי כאן הכוונה להשמיענו רק דין האשה, והוה ליה למימר זה במקום אחר בפני עצמו. וניחא אליבא דרבי שמעון (נדה ל"א ע"ב) דדריש טעמא דקרא מפני מה צותה התורה שלא תטמא רק שבעת ימים, מפני שביום השמיני שמחת הברית מילה, שלא יהיה כל העולם שמחים ואביו ואמו עצבים מחמת שאסורים בתשמיש, לזה אמר וטמאה (רק) שבעת ימים וכו' וביום השמיני ימול וכו', על כן מהראוי שתטהר. ולזה דייק התרגום יונתן בתרגומו וביומא תמינאה תשתר"י וברא יתגזר וכו', וכן משמע במפרש:

וביום השמיני ימו"ל בשר ערלתו (ויקרא יב ג). נמסר ב' חסר א"ת. דין. ואידך ואברהם בן צ"ט שנה בהמולו בשר ערלתו (בראשית יז כד). רמז שימול רק בשר ערלתו, (חסר איזה תיבות) לערלתו, היינו עור הפריעה זה לא (חסר איזה תיבות) בזרע אברהם המיוחס אחריו, מה שאין כן ישמעאל אין לו חלק בקדושת אברהם, אין להם פריעה להיכלל (חסר איזה תיבות):

ע"ד מלא"ת ימי טהרה (ויקרא יב ד). מתרגמינן עד דמישל"ם וכו'. דבר השלם יצדק בו לשון מלא, ובהיפוך חסר כענין בכסף מל"א (בראשית כג ט), הבן הדבר כי קצרתי:

וטהרה ממקור דמיה (ויקרא יב ז). מתרגמינן מסואבת דמהא. אפשר סבר ליה מעין אחד הוא, והתורה טיהרתו בתוך ימי מלאת ומקור מקומו טמא, ואף על פי כן גזירת הכתוב הוא לטהר הדם היוצא מן המקור הטמא, על כן הוצרך לומר וטהרה ממקור דמיה. ויונתן תירגם מבוע תרין דמהא, סבר ליה ב' מעיינות הן, נ"ל:

בזכר כתיב (ויקרא יב ד) תשב בדמ"י טהרה, ובנקיבה (ויקרא יב ה) ע"ל דמי טהרה. נ"ל דהנה בזכר כל הימים הללו הם בוודאי טהורין, דאפילו נתעברה והפילה בתוך הימים, הוו קודם ארבעים יום ומיא בעלמא הוא, אבל בנקבה אפשר להיות שתתעבר ותפיל אחר ארבעים ותטמא ואבדה הימי טוהר. וז"ש בנקבה על דמ"י וכו', דוקא על הדמים הללו טהורה, מה שאין כן אלו אירע מעשה כנ"ל. ואם תאמר גם בזכר משכחת כמעשה דלידת יהודה וחזקיה בני ר' חייא (נדה כ"ז ע"א), זה לא שכיח. וגם אין צריך לימוד לזה, כיון דהיא לידה גמורה מה שנתעברה קודם הלידה הראשונה, מהיכי תיתי תפקע הלידה ראשונה את השניה, נ"ל:

ובמלא"ת ימי כו' (ויקרא יב ו). ב' במסרה. דין חסר. ואידך מלא ובמלואות הימים האלה עשה המלך וכו' (אסתר א ה). הנה בכאן אפילו במלאת הימים האלה עדיין חסר, כי הקרבן אינו נקרב עד שיאיר היום, מה שאין כן לשם במלואות הימים האלה עשה המשתה תיכף בלילה, כי לא איחר הדבר כי כוונתו היה להחטיא את ישראל, והיה המשתה בלילה וביום, על כן גזרו הצום לילה ויום (אסתר ד טז), ועל כן קורין את המגילה לילה ויום:

אדם כי יהיה בעור בשרו שאת וכו' (ויקרא יג ב). למה אמר בכאן אד"ם ולא אי"ש. וגם למה אמר בעו"ר בשר"ו, ולא יספיק לומר ב"ו. והנראה דהנה כל הנגעים הם מסטרא דקליפה מזוהמת הנחש שנתהווה על ידי חטא אדם וחוה. וידוע (ב"ר פ"כ י"ב) דבתורתו של ר' מאיר היה כתוב כתנות או"ר, דקודם החטא היה לאדם באמת כתנות או"ר שהיה גופו ספיריי, ועקיבו מכהה גלגל חמה, ולא היה גופו מעותד לחלאים ונגעים, כי היה כחד מן קמאי. רק אחר שנתפתה לעצת הנחש והטיל הנחש זוהמא (שבת קמ"ו ע"א), או נתהווה מכתנו"ת או"ר כתנות עו"ר ובשר ממש חומריי, והגוף החומריי מעותד ח"ו וכו' (עיין זוהר ח"א ל"ו ע"ב). והנה הש"י נתן לנו או"ר התורה, ובעבור האדם ח"ו על אור התורה, אז מתראה הזוהמא בעו"ר. וז"ש אד"ם (כי התחלת ענין הזוהמא היתה מאדם הראשון), כי יהיה בעו"ר בשרו (דייקא, מה שאין כן אלו היה כתנות או"ר) תורה מחייהו להתהלך במשרים, והבן:

וביום הראות בו בשר חי יטמא (ויקרא יג יד). בודאי הכתוב מדבר כפשוטו מענייני דיני וסימני דיני המצורע. אבל כבר נודע דברמזי התורה רשות לדרוש כל פסוק בפני עצמו, דלכך פסקינהו עזרא ברוח הקודש, על דרך ושום שכל (נחמיה ח ח), אלו הפסוקים (מגילה ג' ע"א), דבכל פסוק הוא מורה שכל בפני עצמו. ויש לרמז בכאן על דרך שאמרו רז"ל (ע"ז כ' ע"ב) ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג י), שלא יהרהר ביום וכו'. והנה זה מבואר בספרים דעל ידי ההרהור בורא האדם ח"ו נשמת הקטיגור, ורוצה להתלבש בגוף על ידי המעשה ח"ו, ולכך רודף אחריו להביאו לידי המעשה בלילה. וז"ש וביום הראות בו בשר חי, (היינו כשמתראה בו ביום ח"ו על ידי הרהורים בשר חי היינו קישוי), יטמ"א (בעתיד ח"ו במקרה לילה, על כן ישוב אל י"י [וירחמהו] להעביר תיכף המקטרג:

אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא יב ח). עיין בגמרא זבחים (דף צ' ע"א) חטאת קודמת לעולה ובכאן הקדים עולה, אמר רבא למקראה הקדימה הכתוב (הובא בכאן בפירוש רש"י), ופירש רש"י שם שתהא נקראת בענין תחלה, אבל בעבודתן חטאת קודמת. ובתוס' (ד"ה למקראה) הקשו שם אפירושו מה חידוש הוא זה. ופירשו להקדיש עולה קודם חטאת. וגם על זה הקשו דאי אפשר לומר כן, עיין שם. וכבר כתבנו בזה עניינים נאים בפירוש רש"י. ונ"ל כעת דהנה בעוה"ר שנתבטלו מאתנו הקרבנות, אזי דרשו רז"ל (מנחות ק"י ע"א) זאת תורת החטאת כו' (ויקרא ו יח), כל העוסק בתורה חטאת כאילו הקריב חטאת וכן בכל הקרבנות, על כן פסקו בטור וש"ע (או"ח סי' א' ס"ה) לומר פרשת עולה קודם לחטא"ת, והקשה במג"א (ס"ק ח') הלא קיימא לן חטאת קודמת לעולה. ותירץ דהנה אחר פרשת החטאת פסקו דלא יאמר יהי רצון כאלו וכו', דדילמא אינו מחויב חטאת והוה כמביא חולין בעזרה, מה שאין כן עולה מכפרת אעשה ואין לך אדם מישראל שאינו מחויב עשה, אבל ביודע שנתחייב חטאת ודאי יאמר חטאת קודם, דהיא מכפרת אחייבי כריתות ועשה, ועולה הוה דורון אחר כך כאשר רצה הפרקליט. והנה בכאן קשה עוד קושיא אחת וגדולה היא אלי, שאמר בפרשה הקודם (ויקרא יב ז) זא"ת תור"ת היולדת וכו', בשגם שהוא מיותר לגמרי, על כל פנים הוה ליה לומר זה בגמר הפרשה, דאכתי לא גמר כל דיני היולדת. ונ"ל דזה כוונת רש"י לתרץ זאת בכאן, דבאמת אין מדרך רש"י להביא רק השייך לפירוש הפסוק, ולמה פירש בכאן דלמקראה הקדימה הכתוב. אך הוא על פי הנ"ל, דהנה היולדת מביאה חטאת על שם החטא שנשבעת בעת קושי חבלי לידה שלא תזדקק לבעלה, ועולה למה מביאה, צריך לומר שמביאה כי קושי חבלי לידה הוא על שלש עבירות, דהיינו ג' מצות עשין נדה חלה הדלקה שנצטוותה (שבת ל"א ע"ב), ומביאה על ביטול מצות עשה עולה. והנה כל זה הוא ספק, כי אף על פי כן לא נדע בבירור אם נשבעת ואם חטאה במצות עשה, אבל אף על פי כן מיקרי יולדות חייבי חטאות וודאית, כיון שכך צותה התורה וזכור כל זה. והנה יולדות כעת בזמן הזה כשתאמר פרשת חטאת ועולה משום ונשלמה פרים וכו' (הושע יד ג), על כרחך תאמר חטאת קודם כיון שהיא מחייבי חטאת ודאי, מה שאין כן בשאר חטאות. והנה י"ל גם בכאן אמר זא"ת תור"ת היולדת וכו', כל העוסק בתורת וכו' כאלו הקריב וכו', ומה שאמר אחד לעול"ה ואחד לחטאת, בודאי לא להקריב עולה קודם, (כי למדו שם בגמרא דבכ"ז חטאת קודמת), אך למקראה הקדימה הכתוב, רצ"ל אם קורין הפרשיות משום ונשלמה וכו', דהיינו אם הקורא הפרשיות הוא באופן כזה כמו ביולדת, דהיינו שאינו ברור לו אם נתחייב חטאת יאמר עולה קודם, ואם כן זה הדין קאי על שארי אנשים לא על היולדת, ואילו המתין בפסוק זא"ת תור"ת היולד"ת עד סיום הפרשה, הוה אמינא דגם ביולדת הדין הוא כך לקרוא פרשת עולה קודם חטאת, על כן אמר מקודם זאת תורת היולדת כו', כל העוסק בתורת כו' וחטאת קודמת, כמ"ש בפסוק והקריבו לפני י"י וכפר עליו, ובא אחר כך ומשמיענו אחד לעולה ואחד לחטאת, דהעוסק בתורתם והוא דומיא דיולדת דהוה ספק, יאמר ויקרא עולה קודם, והבן: וזה שנמסר במסרה לית על ואח"ד לחטא"ת, עיין במבין חידות. רצ"ל לית כמוהו:

ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש וכו' (ויקרא יג כט). נמסר סימן לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט כז). פירוש הדברים דנכתב לקמן (ויקרא יג לח) ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם כו'. והנה או אשה הוא לשם במקיף כמשפט, וכאן א"ו אש"ה אינו במקיף, ונמסר סימן לא תקיפו פאת ראשכם, היינו במקום שנכתב ברא"ש שם או אשה אינו במקיף, ורמז בזה שגם אשה עוברת על לא תקיפו אם מקפת את ראש האיש. וידוקדק בזה ואיש או אשה כי יהיה בו כו', בה"ם הוה ליה למימר. ולפי הרמז יצדק לרמז דאיסור הקפה דאיש ואשה, תרווייהו קאי רק אאיש:

ממקר דמיה (ויקרא יב ז). ממק"ר ב' במסורה. דין חסר. וחד מלא ממקו"ר ישראל (תהלים סח כז). יש לפרשו על הפלוגתא (סנהדרין פ"ז ע"ב) אי מעין אחד הוא או ב' מעיינות, וציינתי למשמרת:

במדרש (ויק"ר פט"ו ד') אדם כי יהיה בעור כו' (ויקרא יג ב). משל למטרוניא שנכנסה לתוך פלטין של מלך, כיון דחמת מגלבייא דחלת, א"ל המלך אל תתייראי אלו לעבדים ולשפחות, אבל את לאכול ולשתות ולשמוח. כך כיון ששמעו ישראל פרשת נגעים נתייראו, א"ל משה אל תתייראו אלו לאומות העולם, אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח. נ"ל דדייק מדלא כתיב דבר אל בני ישראל כמו בכל מקום, לזה דייק דהנה ישראל נתייראו אפילו מלימוד הלכות נגעים, שהיא מילי הקופצת ח"ו אפילו על ידי דיבור, וכמו שאמרו רז"ל (גיטין נ"ז ע"ב) כי עליך הורגנו וכו' (תהלים מד כג), אלו תלמידי חכמים המראים הלכות נגעים בעצמן. והנה נתייראו ישראל מהלימוד, על כן השיב להם שלא יזיק להם ח"ו הלימוד, אדרבא על ידי לימודם הלכות נגעים, הנגעים על ראש רשעים יחול, והם יהיו נקיים לפני י"י. על כן לא אמר דבר אל בני ישראל, כי אותו הדיבור לא יפעול בישראל חס ושלום, רק באומות, הבן הדבר: